

Vojko Devetak

SAKRAMENAT POMIRENJA I POKORE (Nastavak)

5. Red pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem

Zajedničko slavljenje sakramenta pomirenja i pokore jest „*temeljni model slavljenja otajstva pomirenja*” pa mu „valja dati prednost pred posve pojedinačnim oblikom”.¹ Ovaj oblik slavljenja ispovijedi stavljen je na prvo mjesto i posebno preporučuje da ga se primjenjuje, ne samo prigodimice nego „ako ima dovoljno ispovjednika, a okupio se toliki broj pokornika da oni tvore zajednicu sposobnu za zajedničko slavlje”.² I Biskupska sinoda 1983, upućuje da „u liturgijskom životu treba dati širi prostor u slavljenju pomirenja i pokore u obliku zajedničkih pokorničkih slavlja”.³

Zajedničko slavljenje odgovara komunitarnoj naravi sakramenata i naravi liturgije koja je slavlje Krista i Crkve. „Sva Crkva, kao svećenički narod, u samom djelu pomirenja koje je njoj od Gospodina povjereno djeluje na različite načine”, tvrdi novi Red pokore (8). Stoga prema direktivama Sabora, zajedničkom slavljenju „ima se dati prednost, koliko je moguće, pred pojedinačnim i nekako zasebnim” (SC 27).

S ovakvim načinom slavljenja sakramenta pomirenja i pokore obnavlja se prastari način slavljenja sakramenta, izriču doktrinalni aspekti o Mističnom Kristovom tijelu (LG 7) i općem svećeništvu (LG 11) inkvadrira se u povijest spasenja, očituje kako cijela Crkva sudjeluje u obraćenju grešnika, ističe eklezijalna i društvena dimenzija pokore (PO 5), daje se veća snaga nutarnjem obraćenju i stabiliziranju temeljnog opredjeljenja što je neophodno pretpostavka za plodnu ispovijed.

-
- 1 Biskupska konferencija Jugoslavije, Uputa o pomirenju za svećenike, Zagreb 1976, 9.
 - 2 Biskupska konferencija Jugoslavije, Pastoralna pouka o pomirenju za vjernike, Zagreb 1976, 12.
 - 3 J. TOMKO, Biskupska sinoda 1983, Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije, Đakovo 1984, 11.

Osobna i komunitarna dimenzija grijeha. Božja objava, počevši od prvoga praroditeljskog sudbonosnog grijeha (Post 3) pa do Kristove radikalne osude grijeha iznosi mnogostruke dimenzije i posljedice smrtnog grijeha čiji se vrhunac očituje u krvavom raspeću Božeg Sina. U biblijskoj perspektivi grijeh je jedino i apsolutno osobno i društveno zlo. Objava veoma gusto i veoma često govori o grijehu, opisuje ga dramatičnim i tragičnim posljedicama. Čovjek grijehom sama sebe, svoju osobu izražava protiv Boga, samoga sebe postavlja mjesto Boga (Post 3) i tako se asimilira đavlu Božjem neprijatelju (Iv 3,8). Grijeh je suprotstavljanje Bogu i moralnom redu koji je On postavio (Gal 5,19–23). Grijeh je bezakonje (1 Iv 3,4), tama (Iv 3,20), slom promašaj cilja, zabludjelo i izopačeno srce (Mk 7,14 sl.), ropstvo (Rim 7,8; Iv 8,14), odbijanje spasenja (Mk 3,28; Lk 10,13), smrt duše (Gal 3,4), raskid s Bogom, kršenje Božje volje (1 Iv 3,4), pobuna protiv Boga (Dj 4,12), neprijateljstvo s Bogom (Jak 4,4). Grijeh je odbacivanje i odbijanje Krista (Mt 12,32; Iv 15,22 sl.), a odbiti Krista znači staviti se u logiku i vlast sotone (Iv 16,10). Grijeh protiv Duha Svetoga (Mt 12,31) itd. U jednu riječ: bit grijeha je odbijanje Božje ljubavi.

Grijeh je slobodni osobni čin s kojim se vrijeđa Boga, ali istovremeno je i „djelo protiv samoga čovjeka” (RP 25). Svaki grijeh protiv Boga ujedno je i njezikanje ljudske vrijednosti. „Grijeh umanjuje čovjeka sprečavajući ga da postigne svoju puninu” (GS 13). Mjesto da se samoostvari u dobru, „osjeća se kao okovan verigama, u samom sebi podijeljen” (GS 13) pa živi „s razdijeljenom dušom” (Jak 4,8), „kažu da si živ, a mrtav si” (Otk 3,1). Grijehom kalja sama sebe, svoju bogosličnost, „ubija dušu svoju” (Sir 14,5) i tako uništuje svoju sreću. Zar se Adam, Kain, Juda ili bilo tko drugi grijehom usrećio? Grešnik „živi u tami i ne zna kamo ide, jer mu je tama (tj. grijeh) zaslijepila oči” (1 Iv 2,11; Mt 6,23). Griješeci, laže samome sebi jer odbacuje istinu o Bogu, Kristu i samome sebi (1 Iv 2,4) te ide u svoju propast (2 Kor 6,14 sl.). Kršćanin s grijehom izdaje sebe, svoje kršćansko biće, jer ucijepljen u Krista umro je grijehu (Rim 6,2), a ipak griješi i sramoti Krista (2 Pt 2) čiji pečat na sebi nosi. Svojim grijehom kani i namjerava ostvariti sama sebe, svoju autonomiju bez Boga i bez Krista, a s time se upravo postavlja u protuslovlje sa svojim kršćanskim bićem koje je prihvatilo dijalog s Bogom, tako njegova autentična osobnost postaje žrtva razdijeljenog dinamizma, zatvara se u osamljenost, odbacuje dijalog s Bogom i prepušta se monologu sa samim sobom, zarobljava sebe (Iv 8,34), samouništava se jer kao takav ne može unići u eshatološko Božje kraljevstvo (1 Kor 6,9; Gal 5,21 sl.; Mt 22,11–14). Svojim ludim destruktivnim egoizmom „poremetio je dužno usmjerenje prema posljednjem cilju i ujedno sav sklad sa samim sobom” (GS 13).

Osim osobne dimenzije grijeh ima i *ekleziološku, društvenu dimenziju*, pa prema tome i eklezijalne i društvene posljedice. Nema sumnje da je svaki grijeh osoban, individualan, međutim kršćanska i ljudska osobnost definira se u odnosu s Bogom, ali i u odnosu s ljudima, pa prema tome osoba je u svom djelovanju i religiozno i društveno odgovorna. Govoreći psihoanalitički, „grijeh se ne odnosi samo na nas same, već usporedo uvodi druge jer je čovjek bitno odnos, tako da možemo reći da se on definira ukoliko je kadar da se stavi u odnos sa svim onim

što ga okružuje. U tom odnosu grijeh neizbježno psotaje krivotvorenje, ili, bolje, falsifikat tog odnosa: stoga se definira kao *egzistencijalna laž*. To znači da grijeh ne odalečuje od ostvarenja Ja već od Mi, niječući onom Ti mogućnost raspoznavanja i susreta. Grijeh nema ništa 'privatnoga', on je općenito i uvijek čin svih: njegova bit proističe iz njegove koralnosti, tako da žrtva Bogo-čovjeka Krista nikoga ne ostavlja vani, i nikoga od nas ne isključuje. Kad se tvrdi da je Isus 'umro za sve', tvrdi se da je grijeh sveopće nasljedstvo tako da je svaki od nas postavljen za čuvara svoga brata".⁴ Stoga je nužno napraviti skok od individualističkog mentaliteta i svoju osobnost uključiti u zajednicu kako to zahtijeva prava narav Crkve i čovjekova društvena narav. Jest, sakramenat pomirenja i pokore je nužan da spasi „u sebi razdijeljenog čovjeka” (GS 13), ali i da uspostavi ljudsku solidarnost, „novu bratsku zajednicu” (GS 32). „A kako je Crkva u Kristu kao sakramenat ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda” treba sakramenat pomirenja i pokore ucijepiti u Božji plan ekonomije spasenja koji svih i sve obuhvaća tako da svi ljudi „postignu potpuno jedinstvo u Kristu” (LG 1).

Napomenimo ovdje još jednom *eklezijalno značenje grijeha*⁵, a koje se ujedno odražava na cjelokupnom društvenom životu. Kršćanin, naime, nije privatna osoba, izolirana od ostalih udova Kristovog Mističnog tijela tj. Crkve, konkretno od mjesne Crkve u kojoj živi i djeluje. On se i kao grešnik mora sučelice postaviti prema Crkvi. Kršćanin ukoliko je grešnik nije na svom autentičnom mjestu. Crkva je zajednica gdje svatko u poniznosti drugoga smatra većim od sebe (Fil 2,3) i gdje vrhovni zakon mora biti sloga u ljubavi, gdje su svi udovi jednoga Tijela i gdje su prva briga oni udovi koji su najslabiji (1 Kor 12,22), a to su u prvom redu grešnici. „Tijelo ne može ostati neosjetljivo i ne osjećati nesreće jednog dijela sebe samoga, čitavo od toga osjeća bol i zato traži lijek”.⁶ Grešnik osobno vrijeđa Boga ali direktno ili indirektno i braću. I da bi sakramenat pokore i pomirenja bio potpuni preporod, treba da ima karakter povratka Bogu i povratka crkvenoj zajednici. Budući da Crkva pomiruje grešnika s Bogom, pomiruje ga i sa sobom i tako ponovno stavlja u svoje živo zajedništvo koje je izgubljeno grijehom. Vjernici koji su obuzeti individualističkim poimanjem grijeha spremni su da se pomire s Bogom i da mu priznaju npr. svoje grijehove mržnje na bližnjega, a tek u drugom planu i u nekom drugom vremenu i mjestu da se pomire s bratom kojega mrže. Međutim, evanđelje propisuje obrnuti proces. Riječi evanđelja: „otпусти nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima svojim” (Mt 6,12) tumače da Isus „od mene traži da se *pomirim s bratom prije nego se pomirim s Bogom* prinošenjem žrtve: i točnije da se pomirim ne s bratom protiv kojega imam nešto, već s bratom koji ima nešto protiv mene (Mt 5,23–24).⁷ Dakle, ispovijed kao i grijeh

4 F. MORANDI, Senso di colpa e penitenza: morale e psicanalisi, Rivista di teologia morale No. 54, Bologna 1982, 184.

5 V. DEVETAK, Sakramenat pomirenja i pokore, Služba Božja br. 2, Makarska 1987, 142.

6 TERTULIJAN, De poenit. 10,7.

7 Vescovi Svizzeri, Penitenza e confessione, Bologna 1971, 22–23.

treba sačinjavati ne samo vertikalnu već i horizontalnu dimenziju. Stoga se i preporučuje zajedničko slavljenje sakramenta pomirenja i pokore da se „jasnije očituje eklezijalni značaj pokore” (RP 22).

Eklezijalna dimenzija grijeha i pokore nije zbijena samo u granice Crkve, ona obuhvaća cijelo ljudsko društvo. Grijeh ima svoje široke *društvene dimenzije*. „Eklezijalno značenje grijeha nije utemeljeno samo na pokvarenosti i razornoj dinamici zla nego i na jedinstvu cijeloga svijeta, koji se nalazi pred Bogom, a to se jedinstvo demonstrira u Crkvi kao zajednici (Ef 1,10)”.⁸

Osoba po rođenju pripada društvu i zajednici. Povezana je s drugim osobama mnogim vezama ovisnosti, po krvi i zajedničkoj sudbini. Ta povezanost ima svoje još dublje značenje u kršćanstvu, jer je Krist bio podignut da privuče sve ljude (Iv 3,16), svi su ljudi međusobno tijesno povezani pod jednom Glavom s kojom trebaju formirati samo jedno tijelo (1 Kor 11,3; 12,12). Bog hoće da uspostavi ljudsku solidarnost „novu bratsku zajednicu” i stoga mu se „svidjelo da posveti i spasi ljude ne izolirano, neovisno od svake veze među njima, nego da učini od njih jedan narod” (GS 32; LG 9). Krist traži izgublenu ovcu, ne da je izolira već pridruži stadi, a rasipni sin nalazi sebe tek onda kad se povratio u obiteljsku zajednicu. Isus je Jaganjac koji oduzima grijehe svijeta (Iv 1,29), a ne samo grijehe pojedinca. On prolijeva svoju krv za sve (Mt 26,28), On je „pomirnica za naše grijehe: ne samo za naše nego za grijehe svega svijeta” (1 Iv 2,2; Iv 3,16-17), i za bezbožnika (Rim 5,6-9).

S grijehom čovjek nije poremetio sklad samo s Bogom i samim sobom već i „s drugim ljudima i svim stvorenjima” (GS 13). I najosobniji grijeh ima prethodnice i posljedice društvenog reda. „Tko je sebi zao, komu će drugome biti dobar?” (Sir 14,5). „Za grijehe preljuba i ubojstva koje je učinio David, sam je odgovoran. Ali ništa manje David je s preljubom u svoj grijeh uveo Bat-Šebu, povrijedio prava njezina muža i dao da ga se ubije. Ta dva zločina imala su neprocjenjive posljedice za svu Davidovu dinastiju i za izraelsko kraljevstvo”.⁹ Proroci, koji više ističu individualne posljedice grijeha (Ez 18,20-22), za razliku od dotadašnjega biblijskog naglašavanja solidarnosti u grijehu i posljedicama (2 Sam 24,12-17), isticali su i društveni karakter grijeha i Božje nastojanje da izgubljeno i raspršeno sakupi. U Novom zavjetu sve ovisi o solidarnosti ljubavi (Mk 12,28; Iv 13,34). Bog je svima Otac. On sve ljubi i ne može mu biti svejedno kako se ljudi međusobno odnose i ponašaju. „Dok griješite protiv braće i ranjavate njihovu slabu savjest, griješite protiv Krista” (1 Kor 8,12).

„Crkva koja je svjesna svoje uloge u svijetu današnjice, svom brižljivošću osluškujući biblijsku poruku, nastoji produbiti i odgojiti socijalnu i solidarnu svijest svojih članova. Grijeh se stoga ne može shvatiti izolirano, nego se u njemu uvijek očituje nedostatak odgovornosti prema životnoj sredini, uskraćuje solidarnost s obzirom na strukture i institucije društva u kojem pojedinac živi”.¹⁰

8 A. KOMADINA, Pred tajnom zla i grijeha, *Obnovljeni život* br. 1. Zagreb 1986, 51.

9 A. M. ROGUET, *I sacramenti segni di vita*, Milano 1957, 132.

10 A. KOMADINA, *Pred tajnom . . .* 50.

„Po tajnovitom i dobrotivom otajstvu rasporedbe spasenja, ljudi su među sobom povezani nadnaravnom uzajamnošću: grijeh jednoga škodi drugima, kao što je i svetost jednoga drugima dobrobit”.¹¹ Grijeh nije samo razdvajanje od Boga već i razdvajanje od ljudi. „Smatrati sebe pravednikom bez dubokog osjećaja solidarnosti s braćom potpuno je nekršćanski”.¹² Grijeh, ma kako bio egoistično traženje sebe, nikad se ne može promatrati kao čin koji se isključivo odnosi na pojedinca koji ga čini, on je na neki način uvijek i društveni grijeh jer oduzima ljudske vrijednosti i dobra. Budući da je čovjek bitno društveno biće, svojim činima utječe na druge osobe s kojima živi i na ambijent u kome živi. Društvo je čovjekov teren gdje on ostvaruje sama sebe, grijesima pak postaje destruktivni element društva. Zbog nedostatka milosti sprečava da milost proдре i prožme društveni život i tako sudjeluje sa sotonom i njegovim silama (Ef 6,11 sl.). Sociologija i psihologija na temelju iskustva dokazuju utjecaj ljudskih čina na društvo. „Negativni učinci počinjenog grijeha razlijevaju se i šire zloću u fizičkom i moralnom smislu (alkoholičar, ratovi) stvarajući tako lanac grešnih prijestupa koji sve više zarobljuju društvo”.¹³

Ne njećući važnost individualnog grijeha i osobnu odgovornost, Crkva u svojim dokumentima smatra da danas treba naglašavati društveno značenje grijeha i njegove društvene posljedice. Krist upozorava na opasnosti sablazni (Mt 18,6) i zavođenja na zlo (Mt 24,4). Sv. Pavao upozorava: pazite da vaše služenje slobodom slučajno ne postane slabima povod padu” (1 Kor 8,9); „mislite da ne stavljate pred brata nešto zbog čega bi mogao posrnuti ili se spotaći” (Rim 14,13). Vatikanski II. poziva da se u katehezi naglase i „socijalne posljedice grijeha” (SC 109); upozorava vjernike da se ne zadovoljavaju „čisto individualističkom etikom” (GS 30) i poziva sve „da u ljubavi donesu plod za život svijeta” (OT 16). Crkva naglašava društvenu dimenziju grijeha jer vjernici često ne opažaju ili ne misle kako, bilo svojim osobnim djelovanjem, bilo svojim sudjelovanjem s drugim ljudima, postaju više ili manje, solidarni sukrivci. U današnjem životu i djelovanju može se na razne načine destruktivno djelovati: zavođenjem, sablazni, nepravdama, sudjelovanjem u grijehu, hvaljenjem zla, kuđenjem dobra i svim onim što stvara neprilike javnom moralu, napretku društva i općem dobru. I biskupska sinoda 1983. mnogo je raspravljala o društvenoj dimenziji grijeha. To promatranje ne samo što nailazi na odjek u senzibilitetu današnjeg čovjeka u kojem je sazrela svijest kolektivne solidarnosti (GS 55) već također odgovara kršćanskoj dogmi o bratstvu svih ljudi u Kristu. „Danas — pišu švicarski biskupi — snažno ističemo nepravdu koju čini čovječanstvo na socijalnom planu kad vrijeđa ili naprosto tlači dostojanstvo pojedinca ili čitavih naroda. Izvor nepravde, od koje toliki narodi trpe, treba tražiti u nepoštenom bogatstvu (Lk 16,9), u oholosti života (1 Iv 2,16) na što evanđelje upozorava. Prema mjeri s kojom više ili manje slobodno sudjelujemo u tom egoizmu i koristimo ga, osjećamo se odgovornim iskorištavanjem

11 PAVAO VI, *Indulgentiarum doctrina*, AAS 59 (1967), 9.

12 E. RUFFINI, *La penitenza, riconciliazione con Dio e con la Chiesa*, Milano 1968, 93.

13 A. KOMADINA, *Pred tajnom*. . . 46.

siromašnih i zastrašujućoj grozoti rata. Danas, više nego u prošlim kršćanskim vremenima, svjesni smo da smo solidarni sa zajedničkom grešnošću čovječanstva; to predstavlja pobjedu nad individualizmom".¹⁴ Crkva radosna zbog „rađanja novog humanizma u kojem se čovjek definira prije svega po odgovornosti prema svojoj braći i prema povijesti” (GS 55) radi na obraćenju svijeta „s ljubavlju, primjerom i molitvom” (LG 11) i poziva kršćane da budući solidarni u grijehu „i u obraćenju međusobno se pomažu” (RP 5).

Da bi Crkva zaista bila znak civilizacije ljubavi i nosilac pomirenja među ljudima, i sama se mora pred svijetom predstaviti „kao pokornička zajednica, pomirena u samoj sebi i sposobna pokretati pomirenje među ljudima”, kazao je na biskupskoj sinodi kardinal Martini, a poruka sinode glasi: „Cijeli svijet treba da postane sve više pomirena zajednica naroda”.¹⁵

Dakle, komunitarna narav sakramenta, te eklezijalno-sociološka dimenzija grijeha diktiraju i komunitarno slavljenje sakramenta pokore i pomirenja. Zajedničko slavljenje objedinjuje sve predajom naslijeđene čimbenika pomirenja; postaje očitiji znak posredovanja Crkve u pomirenju s Bogom; podiže svjesnost sakramentalnosti pokore; pomaže da se iziđe iz egoističkog poimanja kršćanskog morala; doprinosi da se ispovijed shvati kao susret čovjeka s Bogom, kao spasi-lački čin i štovanje Boga; tako se vjernici mogu dublje i aktivnije pripremiti i stvoriti povoljna psihoza za obraćenja srca.

Da bi se sve to doživjelo, i da bi se stvorio poseban ugođaj i zanos, potrebno je prije o tome vjernike poučiti i pripremiti, a ne iznenadno to prakticirati. Prikładna vježba mogu biti povremena pokornička slavlja bez slavljenja sakramenta ispovijedi. Organizirati slavlje prema psihološkoj razini skupa. Treba pak paziti da se ne stvori jedna brzopleta masa koja očekuje odrješenje, da se ljude ne depersonalizira nauštrb individualnog angažiranja u ispovijedi.

1. **Uvodni obredi** trebaju stvoriti ozračje sabranosti i molitve, pomoći vjernicima da shvate otajstvo koje se slavi, da osjete pripadnost bratskoj zajednici koju je sazvaio Bog, da spoznaju prisutnost Krista koji je svojom ljubavlju i svojom krvlju oprao grijehe svijeta, te da se s njim sjedine u molitvenom slavljenju milosrdnog Oca.

Ulazna pjesma što prati ulaz svećenika i drugih službenika pomaže da se slijevanje glasova pretvori u slijevanje srdaca, da bude izraz povezanosti vjernika u milosti i suodgovornosti u grijehu. Odgovarajuća pokornička pjesma ili rasponzorijalni psalam je prvi znak susreta s braćom i s Bogom. Karakter slavljenja zahtijeva da pjevaju svi.

14 Vescovi Svizzeri, ondje 48.

15 E. VESELY, Šesta sinoda biskupa: pomirenje i pokora, *Obnovljeni život* br. 5, Zagreb 1984, 401.

Pozdrav svećenika predsjedatelja. Obred, kao i svaki liturgijski obred, započinje u ime presv. Trojstva i znakom križa sviju prisutnih. Svećenikovim pozdravom i odgovorom vjernika započinje prvi dijaloško-pokornički kontakt. Pozdrav treba biti sadržajno topao tako da kod pokornika stvori atmosferu povjerenja. Svećenik pozdravlja Božji narod koji je skup različitih zvanja ali svjestan svoje bijede nosi svoj teret grijeha. Na pozdrav vjernici odgovaraju „svoj 'Amen' na slavu Boga” (2 Kor 1,20).

2. Služba Božje riječi je, kao i svim sakramentima, sastavni elemenat pomirenja i pokore. „Riječ Božja je ona, koja obraća i dovodi ljude k Bogu, a sakramentalno odrješenje dovršuje djelo, koje započinje riječ Božja”.¹⁶ I struktura Službe riječi je ista kao i kod drugih sakramenata.

Navještaj Božje riječi, tj. navještaj Radosne vijesti Božjeg milosrđa i dobrote prema bijednim grešnicima, u sakramentu pomirenja i pokore ima posebnu važnost jer može bolje nego ikoji drugi elemenat dirnuti i pokrenuti ljudsko srce. Božja riječ nije samo riječ, ona je i milost (Iv 1,16), sveta prisutnost Božjega Duha, donosi život (Iv 1,4; Fil 2,16), dobar rod (Lk 8,15), preporod (1 Pt 1,23). „Živa je i djelotvorna Božja riječ. Ona je oštija od svakoga dvosjeklog mača i prodire do rastavljanja duše i duha, zglobova i moždine, i može suditi nakane i misli srca” (Heb 4,12). Ne dolazi iz ljudskog razuma već je to riječ i poziv milosrdnog Boga na spasenje putem pokore i obraćenja. To je pravjekovni Božji poziv: „danas kad čujete glas njegov, ne otvrdnite srca svoja” (Heb 3,15; Ps 95,8). To je riječ dobrog Pastira Krista koji je „prisutan u svojoj riječi kad se u Crkvi čita Sveto pismo” (SC 7). Božja riječ „prosvjetljuje vjernika da upozna svoje grijeha, ona ga pozivlje na obraćenje i potiče na pouzdanje u milosrde Božje” (RP 17) „i dovodi k istinskom obraćenju srca” (RP 24). Oproštenje i pomirenje s Bogom što u ispovijedi tražimo u prvom redu je djelo Božjeg milosrđa, a to saznajemo slušanjem Božje riječi, stoga „sakrament pokore treba da započne slušanjem riječi” (RP 24).

Božja riječ je Božje djelovanje u vremenu, sveti dijalog: Božji poziv i ljudski odgovor. A „bez razgovora nema dogovora”. Ako je među dvojicom ljudi došlo do razdvajanja i da bi došlo do pomirenja, najbolji je put razgovor. „Lijepa riječ, gvozdena vrata otvara”, veli narodna mudrost. Ako je tako s ljudskom riječi, onda je Božja riječ još djelotvornija. Samo se treba pustiti da nas nađe Onaj koji nas je prvi tražio. Krist veli: „Tko sluša moju riječ, ne dolazi na sud, već je prešao iz smrti na život”, i duhovni „mrtvaci koji budu poslušali glas Sina Božjega živjet će” (Iv 5,24–25). Slušati Božju riječ „znači osjetiti se u prisutnosti božanskog sugovornika kojemu ne možemo izbjeći, ali koji nije sudac koji vreba da nas zateče u prekršaju, već otac koji ljubi (Ps 138) i koji se žalosti (Lk 15)”.¹⁷ Otac očinski govori sinu, a sin sluša i prepušta se očinskom sudu. „Kakav poticaj može

16 - Biskupi splitske metropolije, Sakrament pokore, Split 1976, 20.

17 A. G. MARTIMORT, I segni della nuova alleanza, Roma 1962, 390.

imati proglašenje Božje riječi da izazove obraćenje i ispravi temeljno opredjeljenje lako je zamisliti onome kome je Sveto pismo uistinu temeljni elemenat kršćanskog života".¹⁸

Za službu riječi predložen je veliki izbor svetopisamskih čitanja. Pri izboru „valja voditi računa da zaista budu zastupljene najvažnije teme”¹⁹: Predočiti Božji stav prema zlu i grijehu; poziv na obraćenje; na rast u suobličavanju s Kristom; poziv na pomirenje što je posljedica Kristove smrti i uskrsnuća i dar Duha Svetoga; ohrabrenje na savjesno ispitivanje savjesti i priznanje grešnosti. Nije potrebno da bude mnogo čitanja, može biti i samo jedno, ali u tom slučaju treba biti iz evanđelja. Ako se uzme više čitanja, između njih treba umetnuti rasponzorijalni psalam. Posebno je važan način čitanja. Nek to ne bude ukrućena, fosilizirana Biblija, već živa i dinamična riječ. Božje riječi jesu i trebaju biti „duh i život” (Iv 6,63).

Da „bi vjernici dublje shvatili Božju riječ i uz nju srcem prionuli”, preporučuje se nakon svakog čitanja *sveta šutnja* (RP 24).

Homilija je integralni dio Službe riječi i ne smije uzmanjkati. Riječ Boga po sebi je djelotvorna, ali postaje još djelotvornija kad je se na živ i slikovit način izloži. Homilija treba „pružiti vjernicima kruh života sa stola riječi” (DV 21) da bi im „srce gorjelo” (Lk 24,32) dok je slušaju. Treba „da se temelji na biblijskom odlomku” (RP 25) i bude njegov egzegetski i parenetski komentar. Pomoći vjernicima da razbistre svoju savjest, otkriju svoju izopačenost ali i Božju strpljivu dobrotu, da bude poticaj za obraćenje, razbije strah i predrasude. Božja riječ je Božja glazba koja prodire u korijen ljudskog srca. Glazba koja govori o prošlosti, jer bez poznavanja prošlosti ne možeš odrediti svoju sudbinu. Glazba koja govori o sadašnjosti, jer ako nismo svjesni sadašnjosti, onda smo u ljudskoj zajednici biljke koje vegetiraju. Glazba koja govori o svijetloj budućnosti i o strašnom sudnjem danu koji će doći.

„Homilija se ne bi smjela svesti na ispit savjesti, pogotovo ne na detaljno istraživanje svake mogućnosti grešnih prestupaka”.²⁰ Treba pokornika, osobito onoga iz navike, dovesti što dostojanstvenijem poimanju obraćenja, kajanja i pokore. Red Pokore podsjeća da sadržaj homilije treba pokazati pravi smisao grijeha i njegovu eklezijalnu i društvenu dimenziju; predočiti veličinu Božjeg milosrđa, potrebu nutarnjeg obraćenja i kajanja; spremnost prihvatiti zadovoljštinu, nadoknaditi štetu, sablazan. U jednu riječ, potaknuti pokornika da spremno prihvati Božju inicijativu i, surađujući s Božjom milošću, promijeni smjer puta, odreče se grijeha i vrati k Bogu.

Navjestitelj Božje riječi treba naviještati Radosnu vijest, govoriti Božje stvari, a ne ljudsku mudrost. Svojim govorom treba poticati na dobro, a ne dijeliti lekcije. Pomoći vjernicima da upoznaju Božje srce i obrate se. To je sveta služba,

18 L. AGUSTONI, *La penitenza, riconciliazione con Dio e con la Chiesa*, Milano 1968, 109.

19 Biskupska konferencija Jugoslavije, *Uputa o pomirenju za svećenike*, Zagreb 1976, 11.

20 Isti, 11..

„duhovno služenje Bogu” (Rim 1,9) za koje se vjerovjesnik slobodno opredijelio i predao, te kao Kristov službenik posluživati Božje evanđelje (Rim 15,16). Dođuše Bog je onaj koji oprašta i spasava, ali navjestitelj je izabran od Duha Svetoga da prenosi poruku i pred Bogom je odgovoran za to poslanje o kome ovisi sudbina ljudi. Ako bezbožnika „ne opomeneš i ne odvратиš od zla puta njegova kako bi mu život spasio, on će umrijeti sa svojega bezakonja, ali ću ja od tebe tražiti račun za krv njegovu”, poručuje Bog po proroku (Ez 3,18 sl.) a Pavao: „Jao meni ako ne propovijedam Radosne vijesti” (1 Kor 9,16).

Poslije homilije slijedi „*vrijeme šutnje, da se ispita savjest* i potakne na pravu skrušenost i kajanje za grijeh” (RP 26). Ispit savjesti je veoma ozbiljan posao i stoga, ako igdje, ovdje je potrebna najdublja koncentracija, sabranost i prisebnost. Da bi se to ostvarilo, potrebna je što veća tišina i šutnja. To je čas milosti i psihološka nužda. „U tišini bolje čujemo Gospodina, intimnije osjećamo njegovu prisutnost i dodir njegove ljubavi, duh ga lakše asimilira, koncentracija je dublja, a dijalog s nebeskim subesjednikom proživljeniji”.²¹ Svakome dođe vrijeme prisebnosti: ili onda kad Bog u čovjeka izlije svoje svjetlo i svoju blizinu, ili onda kad se prividno sve ruši i čini besmislenim. Tada čovjek traži izgubljeni smisao. Komu pripadam? Bogu ili đavlu? Da li sam sasvim sam? Ima li još svjetla za moj život? Mogu li ispraviti svoju zloću i nepravdu? Nije li do mene što sam nesretan i što me grize savjest? Tada čas milosti postaje čas kajanja. Za gušu te hvata gađenje pred zlom koje si učinio. Ne želiš više biti rob svoje pohote i egoizma. Prepoznaješ ponor ništavosti i mraka. Sad ti se sve gadi. Zgražaš se. Želiš natrag k Ocu. Želiš započeti novi život. To je čas povratka. Stoga poslušaj glas milosti, ne čekaj da padneš u ponor.

Ispit savjesti koji se traži kao priprava za sakrament pomirenja potreban je da kršćanin uvidi stanje svoje duše, svoj duhovni rast ili pad. Bez ispita savjesti, te intimne samokritike, ispovijed je sterilna. Ispitivanje savjesti je nužno ne samo zbog valjanosti ispovijedi već i zbog samog čovjeka. Ona je pratilac ljudskog života, a ne samo kao priprava za ispovijed. Kršćanin je pozvan da stalno razabire, razlučuje, provjerava svoje djelovanje (Rim 12,2) u odnosu prema Bogu, sebi i svijetu. Pavao ozbiljno poziva: „Sami sebe ispitajte da li ste u vjeri! Sami sebe istražite! Ili ne poznajete sebe — ta Krist je u vama. Ako ne, pokazujete se nevaljanima” (2 Kor 13,5). „U tom je teologalni izvor ispitivanja savjesti, koje ne znači duhovnu aritmetiku, već dinamičko razlučivanje u kojem svatko provjerava sam sebe u svjetlu Duha”.²²

Revizija vlastite savjesti je nužni preduvjet priznavanja grijeha. Nitko ne može sebe u ispovijedi optužiti zbog grijeha i propusta ako nije prije o tome razmislio. Ispitati savjest ujedno znači priznati svoju grešnost, a upravo to je uvjet da se grešnik pomiri s Bogom i da mu se oprostite grijesi (1 Iv 1,9). Nemoguće je pokajati se za grijeh ako se grešnik prije ozbiljno ne konfrontira s vlastitom zlo-

21 V. DEVETAK, Nedjeljno euharistijsko slavlje, Zagreb 1974, 60.

22 X. L. DUFOUR, Rječnik biblijske teologije, Zagreb 1969, 484.

ćom i svojom duhovnom situacijom. Ne može se propisati lijek ako se prije ne ustanovi gdje je izvor bolesti. Treba ispitati svoju savjest i ujedno se pokajati i „da bi bili dostojni slaviti sveta otajstva” (RM 3), Pavao odlučno traži „neka svatko ispita samoga sebe te onda jede od kruha i pije iz kaleža” (1 Kor 11,28).

Sigurno da ispitivanje savjesti nije ugodan posao i bili bismo možda zadovoljniji kad bismo to učinili sumarno i uopćeno u intimnosti samo svoga srca. Međutim, Crkvu, upravo zbog majčinskog osjećaja prema svojoj djeci, vodi božanska briga da odgovorno, pronicavo i iskreno ispitivaju svoju savjest, da budu objektivni pred sobom, jer samo tako mogu objektivno vrednovati svoj kršćanski život. Samo poslije sebe ispitivanja kršćani mogu znati kakav je njihov odnos prema Bogu.

Budući da „suvremeni čovjek živi pod prijetnjom pomračenja savjesti, iskrivljenja savjesti, umrtvljenja ili 'anestezije' savjesti”²³, ispitivanje savjesti potrebno je ne samo kršćaninu već svakom ozbiljnom i zreлом čovjeku. Čovjek nije stvar u tuđim rukama, već slobodno ali i odgovorno biće, potrebno je da provjerava svoju nutrinu da bi uspostavio normalan odnos sa životom, proširio vidike i ostvario harmoniju duhovnog i materijalnog svijeta. Budući da je pravi ljudski život nemoguć bez onoga duhovnog u čovjeku, čovjek mora, provjeravajući svoj duhovni kvalitet, ono duhovno spasiti od robovanja i podčinjenosti dodirljivim stvarima. Sebeispitivanjem čovjek uspostavlja pravilan odnos sa samim sobom i s društvom, postiže svoj identitet i oslobađa se tolikih navezanosti i životnog balasta.

Ispitati savjest znači sabrano, ozbiljno, disciplinirano *unići u „najsakrovaniju jezgru”* (GS 16) *svoga bića*, u svoju savjest jer je savjest integrator i subjekt svjesnog događanja. Ispitati svoje „srce” pred Bogom jer je srce dinamičko središte iz kojega izlazi dobro i zlo (Mk 7,14–23; Lk 11,34–36), Ispitati savjest znači staviti se iskreno pred Božje sudište, bez tjeskobe i skrupuloznosti sačuvavši nutarnji mir. „Nutarnje ispitivanje srca i vanjsko optuživanje treba da se zbiva u svjetlu Božjeg milosrđa” (RP 6). Ističe se: *savjest ispitivati pred Bogom*, jer vlastita savjest, tj. vlastito poimanje dobra i zla nije zadnja instanca. Savjest „može biti glas Božji, ali ako je zaslijepljena, zavedena, čak ubijena, može biti i glas čovjekova egoizma, čovjekove požude i interesa. Slijepa savjest ne može dati ispravna suda o moralnoj istini. Zato savjesti treba svjetlo Božjih načela života”.²⁴

Savjest treba *ispitivati u svjetlu Božjih načela*. To je osnovno i glavno. „Katalozi grijeha nalaze se u Sv. pismu”.²⁵ Teško je dati adekvatnu listu recepata za ispitivanje savjesti koja bi odgovarala svima i svakome. Pavlov spisak grijeha koji isključuju iz Božjeg kraljevstva (1 Kor 6,9–10; Gal 5,19–21; Ef 5,5; Kol

23 IVAN PAVAO II, Pomirenje i pokora 18.

24 F. KUARIĆ, „Obratite se i vjerujte evanđelju, Glas Koncila br. 11–15, ožujka, Zagreb 1987, 8.

25 Biskupi splitske metropolije, ondje 9.